

TUSSEN WEL EN WEE

VIJFTIG JAAR ALGEMEEN WELZIJSFONDS

(1957-2007)

Jorieke Rutgers

Tussen Wel en Wee

Tussen Wel en Wee

Vijftig jaar Algemeen Welzijnsfonds (1957-2007)

Jorieke Rutgers

Barkhuis
Groningen 2007

Omslag- en boekontwerp: Nynke Tiekstra, Noordwolde, Friesland

ISBN 9789077922347

Bestelinformatie:

Barkhuis

Zuurstukken 37

9761 KP Eelde

the Netherlands

Tel. 050 3080936

Fax 050 3080934

info@barkhuis.nl

www.barkhuis.nl

Hoewel er naar gestreefd is de rechten van de illustraties volgens wettelijke bepalingen te regelen is het in een aantal gevallen niet gelukt de rechthebbenden van de opgenomen afbeeldingen te achterhalen. De uitgever verzoekt daarom eventuele rechthebbenden dit alsnog kenbaar te maken.

@ 2007 Drs. Jorieke Rutgers en het Algemeen Welzijnsfonds

Inhoud

<i>Inleiding van het bestuur</i>	9
<i>Verantwoording van de auteur</i>	11
<i>De oprichting van het Algemeen Welzijnsfonds</i>	15
<i>Vijf heren maken late uren</i>	15
<i>Wat aan de oprichting vooraf ging</i>	16
<i>Samenvatting</i>	26
<i>De geschiedenis van de gehandicaptenzorg vanaf de klassieke oudheid tot en met de Tweede Wereldoorlog</i>	27
<i>Klassieke oudheid en middeleeuwen</i>	27
<i>De Verlichting</i>	28
<i>Industrialisatie en medische ontwikkelingen</i>	29
<i>De rol van de overheid</i>	31
<i>Samenvatting</i>	32
<i>Verzuiling en gezin</i>	33
<i>Een verdeelde natie</i>	33
<i>Het gezin</i>	34
<i>Differentiatie in de zorg</i>	34
<i>Ouders en ouderverenigingen</i>	35
<i>Samenvatting</i>	36
<i>Het AWF: pioniersjaren en tehuizen</i>	37
<i>Propaganda</i>	37
<i>Het eerste tehuis: Blankeweer</i>	42
<i>Huize Langeheerd en Huize Welgelegen</i>	48
<i>De Groninger Werkkamer</i>	57
<i>De Veenhove</i>	60
<i>Het leven in de tehuizen</i>	63
<i>Samenvatting</i>	71

Professionalisering	73
<i>Schröder wordt directeur</i>	73
<i>Jan Elzinga</i>	74
<i>Plannen voor een landelijke organisatie</i>	74
<i>Meneer Hammingh en zijn sigarendoosje</i>	76
<i>Nieuwe wetten en deskundigheid</i>	78
<i>De Ouderverenigingen: initiatieven en gebundelde krachten</i>	79
<i>Problemen met het personeel en de ouders</i>	80
<i>Problemen door overheidsregels</i>	81
<i>Problemen rondom de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten</i>	82
<i>Nan Snijders-Oomen</i>	83
<i>Gerrit Schut</i>	84
<i>Continuïteit en het tienjarige bestaan</i>	84
<i>Samenvatting</i>	85
Veranderingen en overdracht	87
<i>Kritiek en democratisering</i>	87
<i>Contacten met de Noordelijke Stichting Voorzieningen Geestelijk Gehandicapten</i>	88
<i>Een korte geschiedenis van de Vereniging Zwakzinnigenzorg Groningen</i>	89
<i>Herman Gosker</i>	91
<i>Het afscheid van Schröder</i>	91
<i>De overdracht van Blankeweer en Welgelegen</i>	93
<i>Kees Dijkhuizen</i>	94
<i>De heropening van Blankeweer</i>	95
<i>De Veenhove</i>	96
<i>Langeheerd</i>	96
<i>Samenvatting</i>	98
Nieuwe tijden, nieuwe mogelijkheden	99
<i>Wisselingen in het bestuur</i>	99
<i>Joke Bakker-Klein</i>	99
<i>Lex Kalverboer</i>	99
<i>Bestuurlijke integratie</i>	100
<i>Van hazen en ratten...</i>	100
<i>Geen tehuizen meer: en nu?</i>	102
<i>Het AWF als fonds</i>	103
<i>Dove kinderen</i>	104
<i>Samenvatting</i>	106

<i>Het AWF en autisme</i>	107
<i>Wat is autisme?</i>	107
<i>Behoeftte aan opvang</i>	107
<i>De Noordelijke Stichting Autisme</i>	109
<i>Een portret: Anna Wijnanda Maria Snijders-Oomen</i>	109
<i>Het AWF en een pand aan de Vlasstraat</i>	112
<i>Fusie</i>	113
<i>Samenvatting</i>	114
<i>Verschillende projecten</i>	115
<i>Het AWF en Spina Bifida</i>	115
<i>De Schröderbeker en de Schröderwisseltrofee</i>	115
<i>De Klaarkamp</i>	116
<i>Een gewoner leven: normalisatie en emancipatie</i>	118
<i>Bezuinigingen</i>	119
<i>Het AWF in beraad</i>	120
<i>Taaitslijmziekte</i>	121
<i>Enkele voorbeelden en subsidietrends</i>	121
<i>Crème der Aa</i>	123
<i>Het AWF bestaat 25 jaar</i>	123
<i>De scriptieprijsvraag</i>	125
<i>Het AWF hanteert strengere subsidiecriteria</i>	125
<i>Samenvatting</i>	126
<i>Recente veranderingen</i>	127
<i>Ontwikkelingen in de maatschappij: 1990-2007</i>	127
<i>Ontwikkelingen in het onderwijs</i>	129
<i>Huidige problemen met integratie</i>	130
<i>AWF projecten: 1990-2007</i>	130
<i>Greetje Bootsma-Moorlag</i>	135
<i>Co Begeer</i>	135
<i>Diny Eggen</i>	135
<i>Ben Hamstra</i>	136
<i>Harry Feij</i>	137
<i>Samenvatting</i>	138

<i>Nawoord</i>	139
<i>Noten</i>	141
<i>Literatuur</i>	147
<i>Archieven</i>	149
<i>Geïnterviewde personen</i>	151
<i>Lijst van bestuursleden van het AWF</i>	153
<i>Overzicht van belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van het AWF</i>	157
<i>Personenregister</i>	161
<i>Zakenregister</i>	163

Inleiding van het bestuur

Heeft het zin aandacht te besteden aan de Stichting Algemeen Welzijnsfonds (AWF) en aan haar historie? Deze vraag heeft het bestuur zich gesteld aan de vooravond van het vijftigjarig bestaan van dit fonds. Het antwoord is: 'Ja, maar alleen als deze historische ontwikkeling geplaatst wordt in de algemene ontwikkeling van de gezondheidszorg in Nederland.' Dus heeft het bestuur ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het AWF besloten de geschiedenis van dit fonds en daarmee de ontwikkelingen binnen de gezondheidszorg ten aanzien van gehandicapten te laten beschrijven.

Zo is de vraag te beantwoorden waarom de stichting in 1957 werd opgericht. De zorg van een ouder voor zijn of haar gehandicapte kind is al die jaren niet veranderd. De wettelijke regelingen en subsidiemogelijkheden daarentegen zijn in vijftig jaar enorm veranderd. Ongeveer vijftien jaar na de oprichting van de stichting werd de regelgeving zodanig veranderd en veeleisend dat het bestuur besloot haar vier huizen over te dragen aan een professionele instantie, de Noordelijke Stichting Voorzieningen Verstandelijk Gehandicapten (nu NOVO). Ook in de periode daarna heeft het AWF steeds initiatieven genomen of ondersteund die vervolgens dankzij overheidssteun een vaste plaats in de maatschappij konden innemen. Voor gehandicapten, hun ouders en/of voogden zijn er nu allerlei mogelijkheden om ondersteuning te krijgen, zowel ten aanzien van huisvesting, als van financiële en personele hulp. Uit de vele vragen tot financiële ondersteuning blijkt echter dat hiermee nog niet in alles wordt voorzien en de overheid altijd achterloopt.

Honderden aanvragen, die in de loop der jaren bij het AWF zijn ingediend, werden sinds die tijd beoordeeld en gesubsidieerd. Het aantal aanvragen neemt niet af, de vraag verandert wel. Dit is mede afhankelijk van de ontwikkelingen in de maatschappij, wetenschap en het overheidsbeleid. De opvattingen van psychologen, orthopedagogen en medici zijn nu veelal bepalend voor de waan van de dag; denk hierbij bijvoorbeeld aan het beleid tot zelfstandig wonen. Nog steeds wordt er echter weinig gedifferentieerd en rekening gehouden met de wensen van de gehandicapte mens zelf. Dankzij meer mogelijkheden tot werken, zinvolle dagbesteding en variatie in aanbod van vrije tijdsbestedingen wordt getracht tegemoet te komen aan het welbevinden van de gehandicapte mens.

De wens van de ouders van vijftig jaar geleden geldt nog steeds: een zorgzame, veilige en prettige omgeving waaraan zij de zorg met een gerust hart kunnen overdragen.

Ook in de toekomst hoopt het AWF aan deze wens te kunnen bijdragen door het ondersteunen van nieuwe initiatieven of door financiële bijdragen het leven van gehandicapten te verrijken.

J.A.T. Bakker-Klein
K.R. Dijkhuizen

Verantwoording van de auteur

Het Algemeen Welzijnsfonds (AWF) is een stichting die financiële steun verleent aan geestelijk en lichamelijk gehandicapten. De stichting werd opgericht in november 1957. Anno 2007 bestaat de stichting vijftig jaar. Speciaal voor deze gelegenheid nam het bestuur van de stichting het initiatief tot het laten schrijven van de geschiedenis van het AWF. De opdracht luidde een geschiedenis te schrijven van het AWF in relatie tot ontwikkelingen binnen de gezondheidszorg in Nederland.

Het verzoek tot deze opdracht had niet veel langer op zich moeten laten wachten. De bestuursleden van het AWF hebben veelal een hoge leeftijd bereikt. De meeste pioniers van de stichting zijn al overleden. Daarmee zijn belangrijke mondelinge bronnen verloren gegaan. Gelukkig was ik voor mijn informatie niet alleen afhankelijk van deze personen. Het AWF heeft een uitgebreid en goed geordend archief, geplaatst bij de Groninger Archieven. Veel informatie en details zijn hier terug te vinden, juist daar waar het geheugen het laat afweten. Dankzij de combinatie van archiefmateriaal en persoonlijke vertellingen kan ik hier een veelzijdig verhaal neerzetten en de geschiedenis van het AWF van meerdere kanten belichten. Het is een verhaal waarin persoonlijk gekleurde herinneringen en boeiende anekdotes een rol spelen naast feiten, regels, wetten, notulen, vergaderstukken, brieven, mededelingen en krantenknipsels. De geschiedenis van het AWF in relatie tot de Nederlandse gehandicaptenzorg geeft ons, naast een betrokken en warm verhaal, ook inzicht in de wijze waarop een samenleving functioneert en hoe normen en waarden tot uitdrukking komen.

Mensen met een verstandelijke of lichamelijke handicap zijn altijd een minderheid geweest in de samenleving. Zij voldoen niet aan het ideaalbeeld van de 'normale' mens. Door die 'vreemdheid' vormt de gehandicapte medemens voor veel mensen een bedreiging van het zelfbeeld, maar ook van de maatschappelijke orde. Afwijkende mensen zijn door de eeuwen heen op verschillende manieren benaderd. Dit is het gevolg van zowel culturele, politieke als economische tendensen. Soms werden ze verbannen of als een bezienswaardigheid beschouwd waar om gelachen mocht worden. Soms werd hun anders zijn ontkend of werd geprobeerd hen tot 'normale' mensen te maken.

Deze uitgave heeft een chronologische en exemplarische insteek. Aan de hand van specifieke voorbeelden wil ik de geschiedenis van de Nederlandse gehandicaptenzorg illustreren. Gebeurtenissen in de maatschappij hebben invloed gehad op het verloop van de geschiedenis van het AWF. Particuliere initiatieven komen immers niet zomaar uit de lucht vallen en zijn niet los te zien van de ruimte waarin zij opereren. Welzijnswerk maakt deel uit van de maatschappij, maar geeft tegelijk ook vorm aan die maatschappij. De oud-bestuursleden van het AWF hebben vijftig jaar geleden een eigen weg moeten banen en pionierswerk moeten verrichten. De hui-

dige bestuursleden kunnen terugkijken op een succesvol verleden. Maar ook op een verleden waarin sprake is geweest van conflicten en waarop ontwikkelingen in de gezondheidszorg en overheidshandelen een stempel hebben gedrukt.

De door mij geraadpleegde bronnen leiden voor dit boek tot een aantal praktische consequenties. Sommige personen en gebeurtenissen springen duidelijk naar voren, terwijl andere meer op de achtergrond blijven. Dit komt omdat het bronnenmateriaal geen uitputtende beschrijving toelaat. Archiefstukken, maar ook persoonlijke verhalen, geven zelden een evenwichtig beeld van de geschiedenis. Bepaalde bestuursleden van het AWF treden onmiskenbaar op de voorgrond en hebben een sterke invloed op welke zaken op de agenda staan, welke gebeurtenissen van belang zijn of juist vergeten kunnen worden.

Ik heb geprobeerd zorgvuldig om te gaan met wat vroegere en huidige bestuursleden of andere betrokkenen mij hebben verteld of geschreven. Bij de uitwerking van hun informatie heb ik getracht zo dicht mogelijk bij hun bewoordingen te blijven. Hier en daar heb ik, omwille van de leesbaarheid, kleine aanpassingen gedaan of er een 'vloeiender' verhaal van gemaakt. Ik hoop van harte dat de betrokken personen zich kunnen vinden in de hun toegeschreven uitingen. Wat betreft de benaming van mensen met een handicap, heb ik er voor gekozen om zoveel mogelijk de term 'mensen met een handicap' te gebruiken. Soms gebruik ik echter woorden die beter in de historische context passen. De benamingen wisselen in de loop van de tijd. Dergelijke veranderingen kunnen ons veel vertellen over het beeld dat Nederlanders hebben van mensen met een handicap.

De keuze om de geschiedenis van de Nederlandse gehandicaptenzorg te beschrijven vanuit de lotgevallen van het AWF, maakt deze historie uniek. Het is een verhaal, waarin het AWF een hoofdrol speelt tegen het decor van een meer algemene geschiedenis. Een gevolg is dat deze geschiedenis veel subjectieve invalshoeken en beschrijvingen zal bevatten. Om een tegenwicht te kunnen bieden aan deze subjectiviteit maak ik gebruik van secundaire literatuur: beschrijvingen van de gehandicaptenzorg in Nederland. Omwille van de leesbaarheid heb ik ervoor gekozen (spel)fouten en afbreektokens in teksten uit onder andere het archief te herstellen of te verwijderen als ik hieruit citeer. Om de tekst niet bol te doen staan van voetnoten heb ik zoveel mogelijk in eigen woorden geschreven en naar informatie die in meerdere bronnen terug te vinden is, niet specifiek verwezen. De vindplaats in het archief noem ik alleen op momenten dat ik hier letterlijk uit citeer of als het gaat om zeer specifieke gebeurtenissen.

Ten slotte wil ik hier een aantal mensen bedanken. Tijdens het schrijven van deze jubileumuitgave heb ik veel steun ondervonden van het huidige AWF-bestuur. Ik wil graag mijn waardering uitspreken voor de medewerking, hulp en inzet. Een speciale rol heeft oud-bestuurslid en huidig adviseur Lex Kalverboer gespeeld: hij is mijn directe contactpersoon geweest en zodoende degene, die het meest met mij te maken heeft gehad. Ik heb onze

samenwerking als erg plezierig ervaren. Ook de bestuursleden Joke Bakker-Klein en Kees Dijkhuizen hebben mij goed geholpen door het verschaffen van informatie en het becommentariëren van mijn werk. Ik ben dank verschuldigd aan alle mensen die bereid waren om met mij in gesprek te gaan over hun ervaringen op het gebied van de gehandicaptenzorg. Ik heb de interviews met de heer van Koldam, de heer Schut, de heer en mevrouw Beintema, de heer Snijders en de heer Schröder erg inspirerend gevonden. De heer Elzinga wil ik danken voor het op schrift zetten van enkele van zijn ervaringen. Sietske Ytsma wil ik bedanken voor het uitpluizen van mijn tekst op grammaticale onjuistheden. Tot slot wil ik Jacques Dane, destijds verbonden aan het Archief en Documentatiecentrum Nederlandse Psychologie (ADNP), hartelijk bedanken voor zijn opbeurende enthousiasme en het grondig en deskundig doorlezen en becommentariëren van mijn werk.

Jorieke Rutgers,
September 2007

De oprichting van het Algemeen Welzijnsfonds

Vijf heren maken late uren

Het is november 1957. Elke woensdagavond komen in Groningen vijf heren bij elkaar. Vol enthousiasme wordt er vergaderd, dikwijls tot in de late uurtjes. De notulen worden met de hand vastgelegd in een speciaal daarvoor aangeschaft notulenboek, gekocht bij Lorjé's kantoorboekhandel aan de Herestraat. Lopen wij op woensdag 13 november denkbeeldig het huis van één van deze heren binnen en leggen wij stiekem een luisterend oor tegen de deur van de vergaderruimte, dan kunnen we een aantal zaken opvangen. We horen termen als 'taakverdeling', 'kosten', 'secretariaat', 'aanmeldingskaarten', 'donateurs', 'propaganda' en 'Armenwet'. We horen een stem informeren naar een lijst van instellingen van weldadigheid. We horen iemand vertellen dat er een aanbieding is binnengekomen om de opbrengst van een modeshow aan hen te doneren.

Wat is hier gaande? Om meer inzicht in de situatie te krijgen slaan we voorzichtig het notulenboek open. We zien op de eerste pagina de namen van de vijf heren vermeld en de functies die zij bekleden. Wethouder Klaas van Dijk is voorzitter, vertegenwoordiger Jan Gerrit Willem Schröder is tweede voorzitter, administrateur Koop Hendrik Drok heeft de functie van secretaris toebedeeld gekregen, apotheker Hendrik Cazemier is tweede secretaris en verfhandelaar Kornelis Oostma Jacob Bossina mag de functie van penningmeester vervullen. Vóór deze namen staan de bijbehorende telefoonnummers genoteerd, in die tijd nog bestaand uit een cijfer minder dan de huidige nummers.

Op woensdag 13 november 1957 vergadert dit nog zo jonge Dagelijks Bestuur voor het eerst. Vier dagen daarvoor zijn de bestuursleden geïnstalleerd tijdens een officiële persconferentie in restaurant De Faun in Groningen. Tijdens deze bijeenkomst, waar alle personen zich met hun benoeming akkoord hebben verklaard en waar aan de statutaire verplichtingen is voldaan, verklaart de heer Schröder de Stichting Algemeen Welzijnsfonds voor geestelijk en lichamelijk misdeelden als 'zodanig geformeerd en geconstitueerd'.¹ Op 18 november 1957 wordt de stichting bij akte opgericht en vanaf die datum is het Algemeen Welzijnsfonds een feit.

Wat aan de oprichting vooraf ging

Nu rijst de vraag hoe deze vijf heren, met elk een zo verschillende beroepsachtergrond, elkaar kenden. Wat bracht ze samen? Welk doel verbond hen? De oprichting van het AWF ontstond niet zomaar uit het niets. Hier ging het een en ander aan vooraf. Een persoon die de hoofdrol speelde tijdens de oprichting was Jan Gerrit Willem Schröder (1912-1992).

Schröder is zonder twijfel te beschouwen als *de* pionier van het AWF. Hij overleed in 1992, maar niet zonder zijn persoonlijke verhaal over de geschiedenis van deze stichting achter te laten. In 1978 hield hij een lezing voor het toenmalige bestuur en andere belangstellenden. Hij vertelde een boeiend verhaal over de beginjaren van de stichting, dat dankzij een geluidsopname niet verloren is gegaan. Deze opname bevindt zich in de Groninger Archieven en het volgende stuk is hierop gebaseerd.

Jan Gerrit Willem
Schröder (1912-
1992). Bron:
Familiearchief
Schröder.

Op 11 juli 1941 werd mijn dochter geboren. De bevaling van dit kind was bijzonder zwaar. Zij werd zes weken te laat geboren en de huisarts wilde de geboorte niet in het ziekenhuis laten plaatsvinden in verband met infectierisico. Toen mijn dochter ter wereld kwam, was het hoofdje paars en zat de navelstreng om haar hals. Daarna ging echter alles goed, het meisje groeide vlot op, zag er gezond uit en iedereen vond het een lief kind. De problemen begonnen toen ze op vijfjarige leeftijd naar de kleuterschool ging. Zelfs de meest eenvoudige opdrachtjes als plakken en knippen kreeg ze niet voor elkaar. Toch mocht ze naar de lagere school en al in de eerste klas begonnen de problemen. De schoolarts werd erbij gehaald en onderzocht mijn dochter. Hij gaf aan dat er iets niet in orde was. Toen begon de lijdensweg van mij en mijn vrouw pas echt. Het kind werd van kinderarts naar kinderarts gestuurd, maar niemand wist precies wat er aan de hand was. Het advies luidde: 'Zet haar maar op de eerste rij in de klas.' Zo zat zij twee jaar in die klas, maar presteerde helemaal niets. Toen werd gezegd dat ze maar naar een BLO-school moest gaan. Dat was een enorme klap voor ons. Er werd feitelijk gezegd dat ons kind achterlijk was.

*Het jonge gezinnetje Schröder.
Bron: Familiearchief Schröder.*

*Hendrika Schröder-Ritman en Lizalotte.
Bron: Familiearchief Schröder.*

BLO-onderwijs

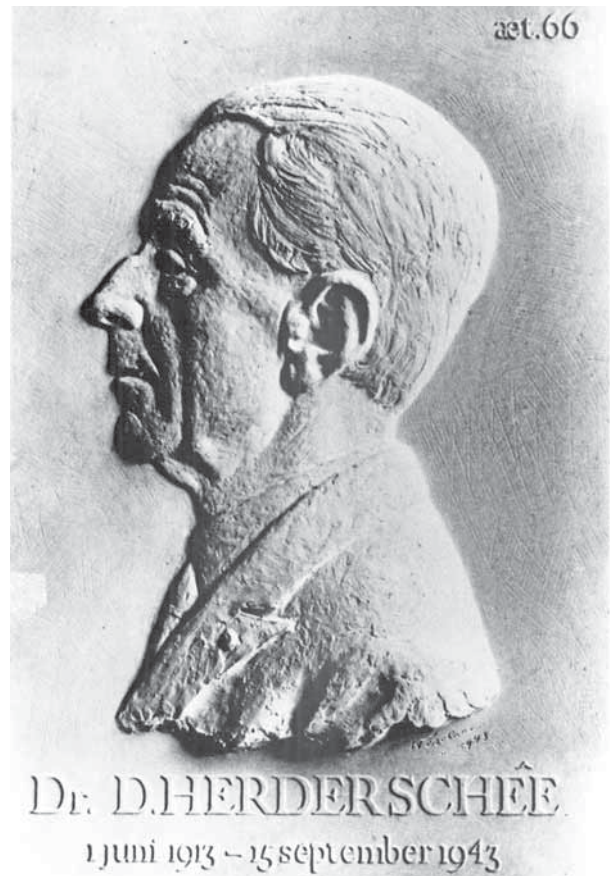
Het onderwijs in Nederland werd aan het einde van de negentiende eeuw steeds meer gestandaardiseerd. Kinderen die niet goed mee konden komen vielen daardoor extra op en werden geïnclassificeerd als ‘achterlijk’. Voor hen moest een oplossing gezocht worden. Het resulteerde in een nieuwe onderwijsvorm: het Buitengewoon Lager Onderwijs (BLO). Dit type onderwijs sloeg aan en maakte in de eerste helft van de twintigste eeuw een snelle ontwikkeling door. Rond de Eerste Wereldoorlog kwam in Nederland de intelligentietest van Simon en Binet in omloop. Deze test was ontwikkeld om moeilijk lerende kinderen te kunnen onderzoeken. De schoolarts Dirk Herderschêe publiceerde in 1919 een Nederlandse bewerking van de test.³ In de loop van de jaren twintig en dertig werd deze steeds vaker gebruikt als selectiemiddel voor het buitengewoon onderwijs.

De eerste leerlingen die het BLO verlieten, bleken zich niet zelfstandig te kunnen redden. De maatschappij stond bovendien negatief tegenover de leerlingen van dergelijke scholen. Zo werd er bijvoorbeeld gedacht dat zij door hun aard gemakkelijk zouden vervallen tot criminaliteit of prostitutie. Er werd geprobeerd om hen ondersteuning in georganiseerde vorm te bieden. Dit werd aanvankelijk ‘maatschappelijke hulp’ genoemd, later koos men voor de term ‘nazorg BLO’ of simpelweg ‘nazorg’.⁴ De gemeenten stelden ‘nazorgambtenaren’ aan. Dit waren meestal oud-onderwijzers, die hun vroegere leerlingen op paternalistische wijze begeleidden.⁵ Ze gaven bijvoorbeeld avondonderwijs om te voorkomen dat ex-leerlingen op straat bleven hangen en zich zouden overgeven aan ‘verderfelijke’ stedelijke verleidingen als het bezoeken van bioscopen. Daarnaast richtten ze sociale werkplaatsen op. Na de Tweede Wereldoorlog zette de groei van de onderwijsvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap zich verder voort.

Vervolgens werd het kind getest door de keuringscommissie en ik ergerde me mateloos aan de wijze waarop werd getest: het kind werd helemaal nerveus gemaakt en reageerde nergens meer op, ook niet op de dingen die ze thuis wel kon. Aan de hand van deze test werd ze geplaatst op de debielenschool in Groningen. Dat ging drie dagen goed. Lizalotte werd elke ochtend door mijn vrouw op de bus gezet, een lerares haalde haar van de halte en zette haar na de schooldag weer op de bus, waar vervolgens mijn vrouw weer bij een bushalte zou wachten. De vierde dag ging het mis. Mijn vrouw wachtte en wachtte maar ze verscheen niet. Verontrust belden we met de school, maar daar was ons kind niet meer. De politie werd ingeschakeld. Om half negen 's avond werd het meisje gevonden, helemaal overstuur. Ze was op de verkeerde bus gezet en er bij de verkeerde halte uitgegaan. We besloten haar niet weer naar school te sturen, de BLO-school kende immers geen leerplicht, en naar een andere oplossing te zoeken.

*Alfred Binet (1857-1911).
Bron: ADNP, Groningen.*

*De Amsterdamse schoolarts Dirk Herderschée.
Bron: ADNP, Groningen.*

Jan Schröder en zijn dochter Lizalotte. Bron: Familiearchief Schröder.

Jan Schröder en Lizalotte. Bron: Familiearchief Schröder.

Bij de Sociaal Psychiatrische Dienst kreeg ik een lijst met allerlei instellingen die een schoolopleiding boden. Maar al snel bleek dat de meeste instituten alleen maar voogdijkinderen opnamen. Particulieren konden slechts terecht op een heel duur instituut. Uiteindelijk slaagde ik erin mijn dochter te plaatsen bij de J.P. Heyestichting in Oosterbeek. Hier werd ook BLO-onderwijs gegeven. Over het algemeen werden hier alleen kinderen van justitie opgenomen. De plaatsing van mijn dochter was geheel tegen de regels in en het lukte dankzij de goede contacten die ik had met de directeur. Hier is het meisje tot haar achttiende gebleven en zij leerde zichzelf aan te kleden, zelfstandig te eten en te lezen.

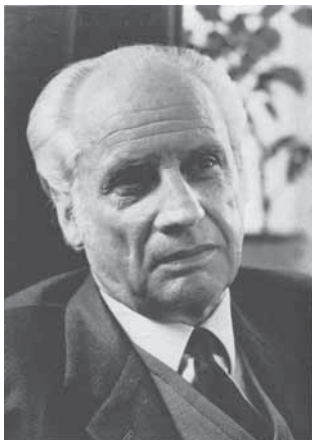
•••••

• Caspar Schröder, oudste zoon van Schröder en jongere broer van Lizalotte: ‘Mijn ouders waren erg begaan met het lot van Lizalotte. Toen ze naar de lagere school ging, ontdekten ze dat er iets aan de hand was. Ik ben twee jaar jonger dan zij, maar je begrijpt dat de meeste aandacht in die tijd naar mijn zus ging. Mijn ouders klaagden niet over de situatie en ook in onze vrienden- en kennissenkring werd er niet raar gereageerd. Men accepteerde het zoals het was. Mijn broertje en ik hebben haar toen we klein waren ook nooit als heel anders ervaren. Vroeger speelden we met elkaar en dan waren wij wel sneller met dingen, maar “ach”, dachten we dan, “ze is ook maar een meisje”. Er was geen onderlinge competitie. Zo ging dat gewoon. Toen ze naar Oosterbeek ging heb ik dat nooit heel vreemd gevonden. Ze had het daar overigens helemaal niet naar haar zin. Het was ook echt een inrichting, met van die struise begeleidsters met witte jassen, het type vroedvrouw uit de jaren dertig. Als we op bezoek kwamen zaten we alleen in de ontvangstkamer. Mijn ouders gingen er trouw heen. Ik geloof één keer in de drie weken. Ze sloegen nooit een keer over. Mijn broertje en ik gingen af en toe mee en dat werd dan meestal gecombineerd met een uitstapje naar de dierentuin in Arnhem of iets anders gezelligs in de omgeving. Je moest wat om het een beetje leuk te maken. Lizalotte kwam elke zomer thuis. Als ze dan bijvoorbeeld iets niet eten wou, zei ze: “Dat eten we niet op de stichting.” Dat was heel treffend.’

•••••

Mijn vrouw en ik maakten op een gegeven moment, via de padvinderverseniging waar ik bij zat, kennis met jeugdpsychiater professor dr. Theodoor Hart de Ruyter. Mijn vrouw sprak op een dag haar zorgen uit en vertelde hem dat het meisje na haar achttiende geen plek meer zou hebben, omdat het instituut in Oosterbeek deze leeftijd als grens aanhield. Hart de Ruyter vroeg zich toen af of Schröder, van wie hij vond dat deze zo goed was in organiseren, niet iets kon doen voor geestelijk gehandicapten. Hart de Ruyter klaagde erover dat er een groot gebrek was aan ruimte voor patiënten waar niets meer mee gedaan kon worden. En niemand organiseerde of bouwde iets...

Professor dr.
Theodoor Hart
de Ruyter.
Foto: W.
Goudsmit.

Mijn vrouw bracht het idee van Hart de Ruyter over en ik liet me overhalen om naast mijn baan iets te doen voor zwakzinnigen. Ik begon me te verdiepen in het onderwerp, ging naar enkele colleges jeugdpsychiatrie en bezocht een aantal inrichtingen. Al snel kwam ik erachter dat er in Nederland nog bijna niets was voor zwakzinnigen en dat er een groot tekort was aan tehuizen, werkplaatsen en dagverblijven. Ook de overheid liet het afweten op dit terrein. Het enige dat bestond waren de Krankzinnigenwet en de Armenwet.

Toen vatte ik het plan op om een stichting op te richten. En deze stichting zou tot doel hebben om een voor mij en andere ouders belangrijke vraag te beantwoorden: Wat gebeurt er met mijn kind als ik er zelf niet meer ben? Daar wilde ik een antwoord op geven.

Sociale wetgeving

De Krankzinnigenwet stamde uit 1841. Volgens deze wet konden krankzinnigen geplaatst worden in een gesloten gesticht of instelling. De Krankzinnigenwet omvatte een geheel van maatregelen die bijvoorbeeld de bevoegdheid om de beslissing tot plaatsing te nemen, de onderbreking van het verblijf of het ontslag regelden. Onder de Krankzinnigenwet was het niet nodig om de 'patiënt' te vragen of deze opgenomen wilde worden. Deze wet getuigde van weinig respect voor de autonomie van de psychiatrische patiënt. Een gedwongen opname kon plaatsvinden in het belang van de openbare orde of wanneer een krankzinnige verwaarloosd werd.

De Armenwet stamde uit 1854. In die tijd was armenzorg afhankelijk van lokale omstandigheden. Meestal werd de armenzorg gezien als een 'voorrecht' van de kerken. De Armenwet hield in dat bewoners alleen voor vergoeding van de kosten van een inrichtingsplaats door de gemeente in aanmerking konden komen, als zij geen familieleden hadden die de kosten konden vergoeden. Het ontwerp van de wet kwam van de liberale bewindsman Thorbecke en zorgde voor veel beroering binnen confessionele kringen. Thorbecke wilde namelijk de verantwoordelijkheid voor de armenzorg bij de staat leggen en zo een einde te maken aan de dominante positie van kerkelijke instellingen. De staat zou zich dan inzicht moeten verschaffen in het functioneren van de verschillende armenzorginstellingen. Dit stuitte op veel weerstand: de meerderheid van de Tweede Kamer vond het onfatsoenlijk en onwenselijk zich met het beleid van de kerken te bemoeien.⁶ De Armenwet die in 1854 werd aangenomen, regelde dat de armenzorg in principe in de handen van de kerken bleef.

Ik wilde tehuizen zien te krijgen, tehuizen die zo ‘huiselijk’ mogelijk waren en waar zwakzinnigen zich geborgen zouden voelen. Daar was natuurlijk geld voor nodig en een bestuur. Ik besloot om met Jan Eerelman, hoofdbestuurder van de landelijke vereniging Helpt Elkander, te gaan praten.⁷ Helpt Elkander was de vereniging van Ouders en Vrienden van geestelijk en lichamelijk misdeelden. Jan Eerelman nodigde mij na een gesprek uit om op een vergadering te komen en daar mijn verhaal te doen. Eén aanwezige daar bood toen aan om in het bestuur te komen. Hart de Ruyter had zich eerder ook bereid verklaard. In de zomermaanden zette ik de statuten op en in oktober werden toen tijdens een vergadering van Helpt Elkander de statuten en de doelstellingen van de nieuwe stichting bekend gemaakt.

Deze vergadering vond plaats op donderdag 3 oktober 1957 in Het Tehuis aan de Lutkenieuwstraat in Groningen. De uitnodiging hiervoor, die destijds aan Koop Hendrik Drok gestuurd werd, is in het archief terug te vinden.

Op de agenda stond onder andere het voorstel van het bestuur tot ‘het oprichten van een stichting voor meer en directer hulp en verzorging aan onze kinderen’.⁸ Het afdelingsbestuur van Helpt Elkander maakte extra reclame voor deze vergadering, in de hoop dat de opkomst hoger zou worden dan gewoonlijk. Zo gaf het bestuur in de uitnodiging aan dat het méér wilde doen dan alleen maar bijeenkomsten en uitstapjes organiseren. Daarom, zo schreef het afdelingsbestuur, zou voorrang worden gegeven aan één van de doelstellingen om zo het probleem ‘voor nu en later’ aan te pakken. Het plan zou tijdens de vergadering aan de leden worden voorgelegd. Wat het plan was, werd nog geheim gehouden. Op de vergadering zou het uit de doeken worden gedaan. Deze ‘geheimzinnige’ uitnodiging kwam zeker prikkelend over, maar Schröder was niet iemand die iets aan het toeval over zou laten:

Al voor de vergadering had ik de ledenlijst te pakken weten te krijgen en ik ben toen een aantal bekende namen gaan opzoeken om hen persoonlijk in te lichten. Sommigen waren direct enthousiast. Ik zocht nog een geschikte voorzitter en besloot met wethouder dr. Klaas van Dijk contact te leggen. Van Dijk was meester in de rechten, aan de universiteit verbonden en een man die zich op sociaal terrein bewoog. Maar bovenal was hij zelf lichamelijk gehandicapt, hij miste namelijk een deel van een arm.⁹ Ik dacht dat hij daardoor misschien wel affiniteit met het onderwerp zou hebben. Van Dijk stemde erin toe om voorzitter te worden. In korte tijd slaagde ik er in een groep notabelen voor me te winnen, die zich achter mijn idealen opstelden. Tijdens de vergadering heb ik mijn verhaal gedaan. Ik bracht een intekenlijst mee. De leden konden een gift doen, of een jaarlijkse bijdrage. Nog diezelfde avond had ik de eerste vijftienhonderd gulden bij elkaar.

*De uitnodiging
voor de vergade-
ring op 3 oktober
1957 had een
postzegel van vier
cent nodig om
bezorgd te worden.
Bron: Groninger
Archieven.*

3/10 '57

"O N S C O N T A C T"

Mededelingen van de afdeling Groningen van de vereniging

"HELPT ELKANDER"

vereniging van Ouders en Vrienden van geestelijk- en
lichamelijk misdeelden.

Secretariaat: Parkweg 126 Groningen tel. 23365

Tweede Jaargang

nummer 9.

AAN: de heer R. H. Droh,
Hamburgerstraat 46,
Groningen.

Op 9 november 1957 werd het kersverse bestuur geïnstalleerd tijdens een officiële persconferentie in restaurant De Faun in Groningen. Op 18 november 1957 werd de stichting Algemeen Welzijnsfonds bij akte opgericht. Het bestuur van de stichting werd opgedragen aan een Raad van Bestuur. Deze Raad was verantwoordelijk voor het algemene beleid van de stichting. Daarnaast werd een Dagelijks Bestuur ingesteld. Dit bestuur was belast met de dagelijkse leiding en voerde daarnaast de besluiten van de Raad van Bestuur uit. De Raad van Bestuur kon personen die geen bestuursleden waren uitnodigen een Raad van Advies te vormen. De leden van de Raad van Advies waren vrij om bestuursvergaderingen bij te wonen en aan besprekingen deel te nemen. Zij hadden echter geen stemrecht of bestuursbevoegdheden.

Tijdens de persconferentie werd benadrukt dat het bijzonder was dat hier *ouders* van afwijkende kinderen bijeen waren. De bestuursleden waren buitengewoon geestdriftig: het was een ‘novum in Nederland’ dat de ouders zelf dit werk ter hand namen!¹⁰ Er werd zelfs in de statuten opgenomen dat van de leden van de Raad van Bestuur ten minste tachtig procent ouder moest zijn (of zijn geweest) van een geestelijk of lichamelijk misdeeld kind, of zelf lichamelijk gehandicapt moest zijn.

Wie waren nu precies de ‘notabelen’ die Schröder om zich heen wist te verzamelen? In 1957 zaten in de Raad van Bestuur (op alfabetische volgorde): Jacob Houdijn Beekhuis, Gerrit Bosma, Hendrik Cazemier, Kornelis Oostma Jacob Bossina, Klaas van Dijk, Koop Hendrik Drok, Jan Eerelman, Hilda Cornelia Faber-Addinga, Theodoor Hart de Ruyter, Hendrik Minderhoud, Jan Kornelis van der Molen en Ludovicus Rustebiel.

Samenvatting

Op 18 november 1957 werd de Stichting Algemeen Welzijnsfonds (AWF) opgericht. In de maanden die volgden vergaderden de heren Bossina, Cazemier, Van Dijk, Drok en Schröder wekelijks met elkaar over hun mogelijkheden om voor de gehandicapte medemens iets te betekenen. Initiatiefnemer tot het oprichten van de stichting was de heer Schröder. Hij had een gehandicapte dochter en maakte zich zorgen over wat er met zijn dochter zou gebeuren als zijn vrouw en hij zouden overlijden. Toen bleek dat er bijna geen goede tehuizen voor mensen met een handicap bestonden, vatte hij het plan op hier zelf voor te gaan zorgen. Tijdens een vergadering van de Oudervereniging Helpt Elkander maakte hij zijn plannen bekend. Een aantal leden was direct enthousiast. Er werd een bestuur gevormd en de eerste geldbedragen werden verzameld. Het bestaan van het AWF was een feit.